

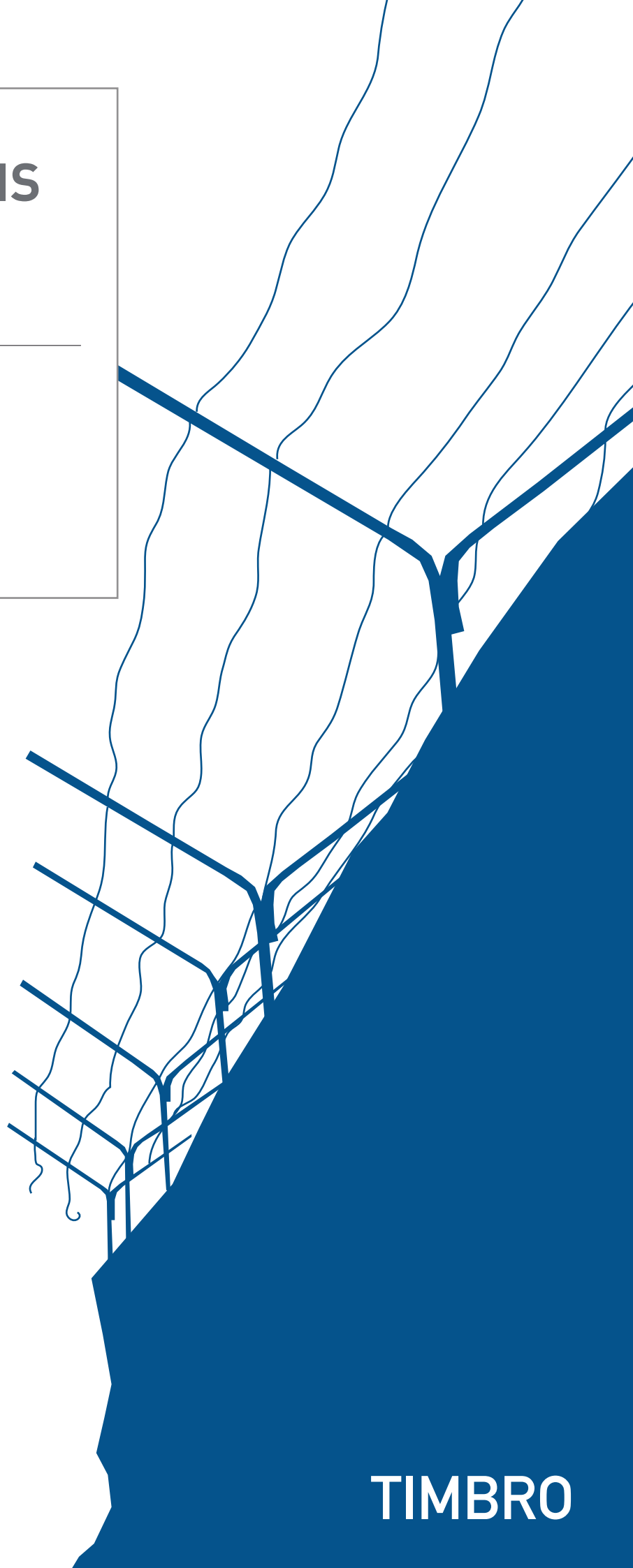
BERLINMURENS FALL

EN BILD AV SVERIGE

Daniel Kolm
Anders Ydstedt

17 november 2010

TIMBRO

Anders Ydstedt är kommunikationsrådgivare på Scantech Strategy Advisors
entreprenör och författare.

Daniel Kolm är researcher på Scantech Strategy Advisors och studerar juridik i Lund.

© Författarna och Timbro 2010

ISBN 978-91-7566786-7

www.timbro.se

info@timbro.se

www.timbro.se/innehall/?isbn=9175667867&flik=4

INNEHÅLL

INLEDNING.....	5
GRANSKNING AV DDR:s RELATIONER TILL TYSKA MEDIER	6
SVERIGE OCH DDR	8
SVENSKA MEDIER OM DDR.....	10
FYRA TIDNINGAR OM DDR FÖRE OCH EFTER MURENS FALL	12
SVENSKA MEDIERS RAPPORTERING 1-18 NOVEMBER 1989	14
ANALYS	25
REFERENSER.....	26
BILAGA.....	27

INLEDNING

I oktober för tjugo år sedan upphörde DDR att existera som nation och i november är det 21 år sedan muren föll. Lars Ohly berättade för Janne Josefsson i "Uppdrag granskning" att han grät när muren föll och Åsa Linderborg har skrivit i Aftonbladet att "Muren föll och jag gick sönder – om drömmen som sprack 9 november 1989 – och hoppet om en ny vänster". Att Ohly och Linderborg inte var glada den 9 november är inte förvånande, men DDR-diktaturen hade utvecklat ett system som påverkade bilden av DDR i långt bredare kretsar än så. Insatserna från DDR för att påverka svenskt kulturliv, näringsliv och skola har granskats, men däremot är mediernas roll ännu ett tämligen oskrivet blad.

I dag är det svårt att förstå att så få förutsåg murens fall. Det gäller inte bara i Sverige, utan förmodligen i alla länder utom DDR och Sovjetunionen. Det borde ha gått att uppfatta att något var på gång. I slutet av 1980-talet blev DDR:s ekonomi allt sämre och landet tvingades ta olika former av akuta nödlån från väst.

Under slutet av 1980-talet blev DDR:s ekonomi allt sämre och landet tvingades ta olika former av akuta nödlån från väst. Under våren och sommaren 1989 lämnade tiotusentals personer landet. Flykten gick först till västambassader i Tjeckoslovakien, och på sommaren 1989 öppnades gränsen mellan Ungern och Österrike för östtyskarna. Trots detta var det förvånansvärt få i Sverige och i andra länder som förutsåg murens fall.

Kan mediebilden ha påverkat att så få reflekterade över vad som höll på att hända i DDR? Arbetade DDR aktivt med att påverka mediebilden i väst? Det är frågor som bör ställas när man studerar bevakningen i Sverige och andra länder.

Denna rapport visar hur fyra borgerliga tidningar skrev om DDR dagarna före och efter murens fall. Public service-rapportering kring murens fall har tidigare kritiserats för att in i det sista varna för att murens fall skulle innebära stora faror.¹ Men denna begränsade studie visar att även borgerliga tidningar rapporterade på ett liknande sätt. Det är uppenbart att svenska medier in i det sista inte förstod och inte förmedlade vidden av det som skedde i DDR. Även efter murens fall fanns det artiklar i borgerliga tidningar som talade om möjligheter att backa tillbaka och om ett fortsatt socialistiskt DDR.

---

¹ Brandt 2004.

GRANSKNING AV DDR:s RELATIONER TILL TYSKA MEDIER

I Tyskland pågår en intensiv diskussion om mediernas bevakning av DDR. Historikern Hubertus Knabe har i boken, *Der diskrete Charme der DDR – Stasi und Westmedien* analyserat väst-tyska mediers bild av DDR.² Han hävdar att de mest realistiska skildringarna av DDR, eller zonen som den kallades då, gjordes under 1950-talet. Under 1960-talet och framåt blev skildringarna av DDR allt mer relativiserade och kopplade till västtysk inrikespolitik. Resultatet blev att de i allt mindre grad beskrev verkligheten i DDR. Först efter murens fall började tyska medier åter beskriva DDR som en stenhård diktatur med fängelser för politiska flyktingar, politiska mord och total åsiktskontroll. Det tog ytterligare ett antal år innan dessa skildringar omsattes i populärkultur som filmen "Goodbye Lenin".

Hubertus Knabe ser, utöver DDR:s egna insatser, främst tre faktorer som gjorde att medierna inte fullt ut granskade DDR-diktaturen:

1. Den första förklaringen är de traumatiska erfarenheterna av nazistdiktaturen som fortfarande påverkar den tyska nationalkänslan. Delningen av Tyskland sågs helt enkelt som rättfärdig mot bakgrund av de brott som nazismen begått mot mänskligheten.
2. Den andra faktorn var det kalla kriget mellan supermakterna USA och Sovjetunionen. En uppdelning av Tyskland var en naturlig konsekvens för att upprätthålla maktbalansen mellan Nato och Warszawapakten. DDR var priset som tyskarna fick betala för att upprätthålla världsfreden.
3. Den tredje faktorn var att DDR-bilden påverkades av inrikespolitiska överväganden i Förbunds-republiken. Bilden av DDR blev en del av debatten mellan höger- och vänsterpolitiker, där DDR å ena sidan betraktades som ett bevis för socialismens misslyckande medan det från den andra sidan fanns ett behov av att inte totalt förkasta DDR-systemet.

Resultatet av dessa faktorer blev att DDR-diktaturen inte granskades fullt ut. Till detta kommer omfattande operativa insatser från DDR:s sida för att påverka bilden av DDR i västtyska medier.

---

² Knabe 2001.

Knabe har tittat på vilken hållning olika västtyska magasin och tidningar hade till DDR under dess existens fram till 1989. För att få en omfattande bild av detta komplexa tema undersökte han även Stasis arkiv för att se hur organisationen försökt påverka västmedier. Arkiven visar att det fanns DDR-agenter planterade i medierna, så kallade IM.

En stor del av mediebearbetningen skedde dock inte via agenter utan via omfattande satsningar i form av erbjudanden om studieresor och intervjuer i DDR. Knabe skildrar hur kända tyska journalister erbjöds resor och möjlighet att intervjua företrädare för DDR-regimen.

Ett sådant systematiskt arbete för att underhålla mediebilderna i Förbundsrepubliken har sannolikt även bedrivits i Sverige.

SVERIGE OCH DDR

Relationen med Sverige hade hög prioritet för DDR. Sverige var granne med DDR, Sverige hade en framgångsrik industri och Sverige hade under denna tid också, i alla fall i den offentliga debatten, vissa gemensamma säkerhetspolitiska positioner med DDR, till exempel kampen för en kärnvapenfri zon i Europa.³ Sverige var också ett av de första länderna som erkände DDR som en självständig stat, vilket uppenbarligen var den viktigaste frågan för DDR-regimen fram till 1989.

Genom åren har vi i Sverige haft en omfattande diskussion om Stasis närvaro i landet. Svenska Säpo har fått en lista på hemliga agenter, så kallade IM, som man trots att det nu är tjugo år sedan muren revs ännu inte vågar publicera. De hemliga Stasimedarbetarna har sannolikt funnits inom alla sektorer av det svenska samhället.

DDR:s infiltration av ett antal samhällssektorer har granskats särskilt. Uppmärksamheten kring svensk vapenindustris affärer via DDR skildras bland annat i boken *Die Akte Bofors* av Bo G Andersson och Christoph Andersson.⁴ I detta sammanhang belystes även andra svenska företags samarbete med och närvaro i DDR, exempelvis SIAB.

Häromåret kom Birgitta Almgren ut med boken *Inte bara Stasi : relationer Sverige–DDR 1949–1990* som skildrar diktaturens kontakter med svensk skola och kulturliv.⁵ Almgren visar hur DDR lyckades influera svenska skolor genom att arrangera studieresor till DDR, arrangera lärardager och särskilda lektorstjänster som besattes av DDR-agenter. På i princip varje svensk skola fanns det någon lärare som deltagit i studieresor till DDR. Almgren beskriver även DDR:s satsningar på att via kulturutbyte bygga relationer med det svenska samhället, bland annat via DDR Kultur-centrum i Stockholm och Vänskapsförbundet Sverige–DDR.

En av få som skrivit om svenska mediers kontakter med DDR är Björn Cederberg som i boken *Kamrat Spion* skriver om och följer upp svenska kopplingar i Stasiarkiven.⁶ Ett kapitel i boken handlar om major Wolfgang Eschka, som från 1973 var pressattaché vid DDR:s ambassad i Stockholm. Eschka berättar för Cederberg att han hade mycket lättare att bygga relationer med medierna än hans kolleger hade att umgås med folk i näringslivet. I industrin delade man

---

³ En annan bild av den svenska säkerhetspolitiken finns till exempel i Dalsjö 2006.

⁴ Andersson & Andersson 1993.

⁵ Almgren 2009.

⁶ Cederberg 2007.

inte DDR:s politiska uppfattningar och därför var det kostsamt att bygga relationer och syssla med industrispionage. Eschkas möten med journalister skedde på krogar där han bjöd på mat och sprit, samt på ambassaden där han badade bastu och drack öl med dem. I intervjun med Cederberg nämner Eschka journalisterna Gunnar Fredriksson, Dieter Strand, Lennart Ljunglöf och Åke Wilhelmsson som exempel på några han flitigt umgicks med. Han berättar även att han ansvarade för fem-sex hemliga agenter. Med tanke på Eschkas position som pressattaché kan det tänkas att några av dessa agenter arbetade inom olika medier.

En forskare vid universitetet i Greifswald, Nils Abraham, skrev 2007 en bok om DDR:s politiska arbete i Sverige.⁷ Boken behandlar DDR:s insatser i Sverige under perioden från Sveriges diplomatiska erkännande av DDR 1972 till murens fall 1989. Fokus för Abrahams studier ligger på DDR:s kulturcentrum i Stockholm och Vänskapsförbundet Sverige-DDR. Utan att göra några värderingar beskriver Abraham även hur Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet skildrar några händelser, som 25-årsjubiléet av DDR:s grundande och Olof Palmes statsbesök i Stralsund sommaren 1984.

---

⁷ Abraham 2007.

SVENSKA MEDIER OM DDR

Denna rapport behandlar fyra borgerliga tidningars rapportering om DDR dagarna före och efter Berlinmurens fall. Det finns dock anledning att visa på hur väl DDR kom ut med sitt budskap i några andra medier och sammanhang.

I samband med Berlinmurens 25-årsdag 1986 sände Sveriges Television ett inslag om murens historia.⁸ I inslaget beskrivs hur muren kom till, och att många som försökt fly dödats. Inslaget avslutades med en sammanfattning: "Sedan muren byggdes har Östtyskland gått från ekonomisk bankrutt till att bli en av de mest välmående nationerna i Östblocket. Muren har tjänat sitt syfte."

Den 11 november 1989 har Aftonbladet en osignerad huvudledare med rubriken "Muren är historia". I artikeln står det bl a: "Tyskarna själva, i väst och i öst, tycks i allmänhet luta åt uppfattningen att det väsentliga nu är något helt annat än löst tal om en enad tysk nation, nämligen reformer i DDR. Förbundsrepubliken ser med starkt stegrad oro på risken att någon miljon DDR-medborgare ska komma över till Förbundsrepubliken där de ju automatiskt också är medborgare. Den svenska linjen bör vara att vi, i den mån vi kan, uppmuntrar demokratiska reformer och ökat samarbete men inte i otid konstrar om gränser eller avsöndring av republiker från Sovjetunionen."

Under 1980-talet skrev Dieter Strand mycket om DDR på ledarplats i Aftonbladet. Den 12 november 1989 skriver han om att det ska bildas ett socialdemokratiskt parti i Östtyskland, ett östtyskt parti, inte en filial till det västtyska SPD. "Det kan vara ännu ett tecken på att oppositionsgrupper i DDR vill hålla sig borta från det alltyska tänkandet." Den 19 november skriver Strand i samma tidning och försöker sig på en profetia om utvecklingen i DDR: "Östtyskland kommer inte alls högtidligen att slås ihop med Västtyskland. DDR kommer att diskret slås ihop med eller sak vi säga: i välkryddade tuggor sväljas av – BMW, Volkswagen, Siemens och det övriga västtyska stor-kapitalet. Ungefär som Kanada slukats av amerikanska IBM, General Motors, Coca-Cola. Sen får de fortsätta vifta med sin flagga och sjunga sin nationalsång. Sådana pikanta sedvänjor hos arbetskraften och kundkretsen bryr sig det internationella kapitalet inte om."

---

⁸ Sveriges Television 1986.

I affärstidningar kunde man också under 1980-talet finna exempel på hur näringslivsföreträdare gav stöd för DDR diktaturens existens. Med anledning av den årliga Leipzigmässan har Dagens Industri i mars 1985 ett antal artiklar som visar på hur särintressen inom näringslivet beskrev DDR under denna tid.

Den 19 mars 1985 intervjuar DI Gunnar B Janson, som beskrivs om en av veteranerna i handeln mellan Sverige och DDR. Johansson ser möjligheter till ökad svensk handel med DDR om svenskar agerar fortare och är mer lyhörda för hur kontakter med östtyskar ska skötas. "Östtyskarna är också mycket säkra kunder. De betalar alltid på dagen." Gunnar B Janson menar att det krävs ordentligt med tålmod om man ska sälja svenskt i Östtyskland." I samma intervju pekar Janson på att näringslivet borde ta tillvara den goodwill som Sveriges alliansfria ställning ger: "Våra svenska politiker skulle kunna hjälpa till mycket mer än de gör. När Palme var här pratades det för mycket atomvapenfria zoner och solida affärer. Den politiska goodwill som vi utan tvivel har här måste utnyttjas bättre för att göra affärer också."

Dagen innan, den 18 mars, skriver DI om hur företagare på Leipzigmässan ser på affärsmöjligheter i DDR: "Det kan dock lossna under nästa femårsplan, som inleds 1986. Då ska DDR satsa stort på rationalisering och modernisering av den egna industrin. Här borde det finnas goda affärsschanser för Sverige, under förutsättningen att politiker är beredda att ge draghjälp och de svenska företagen lär sig att reagera snabbare på östtyska vinkar."

Exemplen ovan från SVT och Aftonbladet visar på en relativisering av DDR där det finns ett politiskt behov av DDR diktaturens existens för att uppnå andra syften som balans mellan dåtidens supermakter. En motsvarighet till detta budskap förmedlades av särintressen inom näringslivet.

FYRA TIDNINGAR OM DDR FÖRE OCH EFTER MURENS FALL

Nedan följer en genomgång av hur mycket och på vilket sätt Dagens Nyheter, Göteborgsposten, Sydsvenskan och Svenska Dagbladet skrev om händelserna i DDR under en kort period före och efter murens fall. Artiklarna är från den 1 till den 18 november 1989, det vill säga nio dagar före och efter murens fall.

Under den perioden hade dessa tidningar totalt 315 artiklar som handlar om DDR, varav 27 ledarartiklar.

	Artiklar	Ledare
Dagens Nyheter	88	4
Göteborgsposten	67	6
Sydsvenskan	83	11
Svenska Dagbladet	77	6
Totalt	315	27

Under perioden 1 till 9 november förekom 84 klipp i de studerade tidningarna och i perioden efter 231 klipp. Det innebär att över sjuttio procent av de studerade artiklarna härrör från perioden från murens fall och nio dagar framåt.

Fördelningen på bevakningen av DDR i tidningarna var 27 artiklar före och 61 artiklar efter murens fall i DN, 17 artiklar före och 50 efter i GP, 23 före och 60 efter i Sydsvenskan, och Svenska Dagbladet hade 17 före och 60 artiklar efter. När det gäller ledarartiklar publicerades sex artiklar före murens fall och 21 efter. Sydsvenskan var den tidning som hade flest ledare om DDR under perioden, 11 stycken.

Ett sätt att mäta mediernas intresse för DDR är att se hur många förstasidesplaceringar som DDR-frågan fick under perioden. Av totalt 53 förstasidesnyheter mellan 1 och 18 november publicerades 37 efter murens fall. Dagens Nyheter var den tidning som hade i särklass flest förstasidesnyheter om DDR, 22 stycken.

Ingen av artiklarna före murens fall förutser att detta ska ske, inte ens på sikt. Den tidning som närmar sig frågan är GP som den 2 november, i en artikel med rubriken "Krenz vill gå sin egen väg", skriver att Berlinmuren kommer att vara kvar tills vidare och att medborgare ska få pass. Den 5 november har samma tidning rubriken "Som om Berlinmuren rasat" över en artikel om att demonstrationerna i DDR samlat en halv miljon människor.

När det gäller frågan om en återförening av de tyska staterna behandlas den i totalt 22 artiklar efter murens fall. Av dessa var 21 artiklar negativa till en återförening och endast en artikel positiv.

SVENSKA MEDIERS RAPPORTERING

1–18 NOVEMBER 1989

Här redovisas citat från typiska artiklar i kronologisk följd från tidsperioden 1–18 november 1989. I rutorna är viktiga händelser från denna period beskrivna med fakta från "Chronik der Mauer" som är ett gemensamt informationsprojekt från det samtidshistoriska forskningscentrumet i Potsdam och den tyska radion.

På hemsidan <www.chronik-der-mauer.de> finns artiklar, dokument samt radio- och TV-inslag från perioden före och efter murens fall samlade i kronologisk ordning. Det bör dock påpekas att det stormaktspolitiska spelet kring återföreningen av Tyskland fortfarande är föremål för historisk debatt och att nya dokument från perioden kommer fram hela tiden.

1 november

DDR:s statsrådsordförande (statschef) Egon Krenz besöker Moskva för överläggningar med Michail Gorbatjov. Vid en presskonferens i Moskva uttalar sig Krenz om visum- och utresefrågorna och öppnar åter möjligheterna att lämna DDR via Tjeckoslovakien.

GP skriver den 2 november under rubriken "Krenz vill gå sin egen väg" att "Någon tysk återförening trodde Krenz inte på. Han kallade den diskussionen orealistisk och underströk att efterkrigsutvecklingen visar att det måste finnas två tyska stater ... På frågan hur han [Krenz] ser på de ständiga massdemonstrationerna i Östtyskland svarade Krenz: Vi ser dem som ett gott tecken. Många är ute efter att förnya socialismen, även om det finns provokatörer bland dem."

3 november

DDR:s ambassadör i Prag kallas till det tjeckiska utrikesdepartementet för att informeras om att Tjeckoslovakien inte har för avsikt att bygga interneringsläger för flyktingar från DDR. Egon Krenz talar i TV-sändningar om kommunistpartiet SED:s (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) ambitioner att förnya partiet och uppmanar befolkningen att stanna i DDR.

Sydsvenskan berättar den 3 november om massdemonstrationerna i DDR: "Den dramatiska utvecklingen i DDR har nu nått en punkt där ingen återvändo längre tycks möjlig. Snöbollen, de första reformkraven, håller på att bli en lavin som kan kasta regimen i Östberlin över ända om det kommunistiska partiet inte avstår eller delar med sig av sitt maktmonopol."

4 november

250 000–500 000 personer demonstrerar på Alexanderplatz i Berlin för mötes- och pressfrihet i DDR. 6 000 DDR-medborgare demonstrerar för fri lejd från Västtyska ambassaden i Prag till Väst-tyskland. På kvällen meddelar inrikesminister generalmajor Dieter Winderlich i Aktuelle Kamera att det nu ska gå att få ansöka om obegränsat utresetillstånd på obyråkratiskt och snabbt sätt.

Den 5 november skriver Svenska Dagbladet om protesterna i Berlin: "Talare efter talare krävde rättssäkerhet, en fri press, en oavhängig undersökning av polisens våld mot demonstranterna den 7 och 8 oktober i samband med Michail Gorbatsjovs besök här samt en ändring av författningens första artikel som slår fast Kommunistpartiets ledande roll i det östtyska samhället."

DN rapporterade samma dag att det nu var fritt fram att lämna DDR via Tjeckoslovakien och att DDR-medborgare inte behövde passera ambassaden i Prag.

4–5 november

23000 DDR-medborgare reser till Västtyskland via Tjeckoslovakien. Den 5 november grundas ett grönt parti i DDR.

Ledningen för DDR:s socialistiska enhetsparti, SED, presenterar ett förslag om ny utreselag. DDR-medborgare ska enligt förslaget kunna lämna landet i 30 dagar. Ordföranden för DDR:s advokatsamfund Gregor Gysi avvisar förslaget och kallar det halvhjärtat och otillräckligt (Gregor Gysi blir senare ledare för partiet PDS som är efterföljare till SED). I Bonn försöker SED:s skattmästare Alexander Schalck-Golodkowski i hemliga samtal utverka krediter på 13 miljarder DM. I gengäld ska DDR successivt öppna muren.

I demonstrationerna framförs nu kravet på fria utresor och att författningen ska ändras så att SED:s ledande roll ska försvinna.

GP rapporterar den 6 november om att trycket ökar i Östberlin och att flyktingar väller in i väst: "Ingen tror på löftena om reformer ... Vågen av flyktingar från DDR fortsätter in i väst. Vid gränsövergången till Västtyskland var kön av bilar kilometerlång och man uppskattade att ungefär 200 DDR-medborgare passerade gränsen varje timme."

Samma dag skriver Svenska Dagbladet om ett östtyskt par som inte vill vänta på frihet tills de är gamla: "Vi låg ännu i sängen när vi i onsdags fick höra att visumtvånget för resor till Tjeckoslovakien upphävts. Vi klädde oss, packade en väska och stack omedelbart till Prag,

berättar Andreas 22 år, som tillsammans med sambon Petra 20 år, just har anlant till Ahrweiler.”

Även Sydsvenskan rapporterar denna dag om massflykten från DDR under dessa dagar. Tidningen skriver: ”I tåg, bussar och fullständigt fyllda bilar trängdes östtyska flyktingar på den tjeckiska sidan av gränsen till västtyska Bayern i helgen. Sammanlagt kom 14 000 östtyskar till Västtyskland under två dagar.

I en ledare konstaterar Sydsvenskan att det nu är för sent med löften om reformer: ”Efter 40 år utan förtroende för de styrande räcker det inte med några veckors reformlöften för att vända på utvecklingen. Det är en erfarenhet som DDR:s nye stats- och partichef Egon Krenz nu tvingas göra när han möter de protesterande massorna.” ”Det är svårt att se några förutsättningar för en demokratisering av ungersk eller polsk modell. Partiledningen är medgörlig därför att den är desperat, inte för att den tror på förändring.”

7 november

SED:s politbyrå sammanträder och beslutar att göra förslaget till ny reselag öppnare för utresor. I Bonn meddelar den västtyska regeringen SED:s hemliga förhandlare att DDR kan få krediter om DDR:s statschef publikt tillkännager bland annat tidpunkt för fria val och att oliktkännande grupper ska bli tillåtna.

I Svenska Dagbladet finns den 7 november en krönika med rubriken ”Om alla lämnar DDR – finns inget att reformera”. ”Lyckas inte partiet att under de närmaste veckorna minska utvandringen och leda in den i reglerade former så fruktar många att regimen ser sig tvingad till att stänga den gräns till Tjeckoslovakien som man lovat att tills vidare hålla öppen.”

Sydsvenskan är i en ledare med rubriken ”Låtsastyskland” inne på samma tema som Svenska Dagbladet när tidningen skriver: ”Är det då uteslutet med en reaktion liknande den 1961? I dag verkar det osannolikt men DDR är den öststat där det ter sig minst osannolikt, Ty frågan är kan nationen överleva med öppna gränser?”

8 november

SED:s centralkommitté samlas för ett tredagars sammanträde.

I förbundsdagen i Bonn förklarar Helmut Kohl att Förbundsrepubliken är beredd till en ”helt ny dimension av näringspolitisk hjälp” till DDR om SED avstår från sitt maktmonopol, tillåter oberoende partier och utlyser fria val.

DDR:s inrikesminister meddelar att SED:s centralkommitté bekräftat ett beslut av partiets polit-byrå att tillåta medborgarrörelsen Neues Forum. I Prag blir situationen allt mer besvärlig och den Tjeckiska regimen uppmanar via Östtysklands ambassadör DDR att möjliggöra direktresor till Förbundsrepubliken. I DDR-TV:s nyhetssändning, Aktuellen Kamera, riktar författaren Christa Wolf en appell till alla DDR-medborgare att stanna i sitt hemland. Appellen är undertecknad av en lång rad namnkunniga författare och representanter för fredsörelse och andra organisationer.

I Sverige publicerar GP den 8 november en ledare om Egon Krenz: "Utvecklingen i Östtyskland är ett typexempel på att den demokratiska aptiten växer under måltidens gång. Det kommer inte att kunna stanna vid mindre än att alla reserestriktioner undanröjs och att det socialistiska enhetspartiets (Kommunisternas) maktmonopol smulas sönder."

DN skriver samma dag om olika problem som flyktingströmmarna leder till i Västtyskland och tar även upp kritiska västtyska röster om situationen: "Den socialdemokratiske ledaren Hans Jochen Vogel har uppmanat DDR-medborgare som planerar att emigrera att överväga om de i stället inte borde stanna kvar i sitt land och arbeta för reformer."

9 november

På morgonen samlas officerare från inrikesdepartementet och statssäkerhetsdepartementet (Stasi) för att utföra uppdraget att ta fram en ny reselag. De är överens om att lagen måste utformas så att det blir möjligt att återvända till DDR. Tidigare har det varit så att de som lämnat DDR stämplats som republikflyktingar och därmed aldrig har beviljats inresetillstånd till DDR igen. Nu måste det enligt officerarna finnas möjlighet att återvända för att DDR inte ska utplånas. Som tidigare kommer det dock att krävas en ansökan om att få resa utomlands. Stasi räknar med en kraftig anstormning av sökande, till folkpoliskontoren.

Under dagen fortsätter SED:s centralkommitté sitt sammanträde samt arbetet med den nya reselagen. Sent på eftermiddagen utarbetas en presskommuniké och klockan 18 medverkar centralkommitténs presstalesman Günter Schabowski i en internationell presskonferens. Günter Schabowski redogör för förslaget till ny reselag utan att förklara att ansökningar om utresa ska lämnas till folkpolisen. På frågan om när den nya lagen ska gälla svarar Günter Schabowski – genast. Under kvällen kablans nyheten att gränserna öppnats ut i medierna och Östberlinare beger sig till gränsövergångarna. Vid gränsövergången Bornholmer Straße blir läget så akut kl 23.30 att gränspoliserna beslutar sig för att öppna grindarna. Muren har fallit!

Dagen för murens fall skriver Svenska Dagbladet att det finns risk att DDR skyndar för fort: "Så den förändring som nu påskyndas i Östtyskland måste tas med förhastade steg, och då är det fara att den leder i fel riktning. Men de förändringar som redan vidtagits är absolut i rätt riktning fortsatte den ungerske partichefen vid en presskonferens när han igår avslutade besöket i Sverige som det Socialdemokratiska partiets gäst."

Sydsvenskan har denna dag en insiktsfull ledare med rubriken "Fria händer, fria fötter". Tidningen skriver: "Partichefen Krenz har nu fått fria händer att bygga upp ett nytt Kommunistparti. Men eftersom hans folk samtidigt fått fria fötter är DDR:s framtid lika dyster som förut."

Samma tidning rapporterar på nyhetsplats om att hoppet tänds i Östberlin: "Ge de nya en chans, men sedan ska vi ha fria val. Det var en vanlig reaktion som mötte Sydsvenskans Lasse Sandström och Roger Brink i Östberlin på onsdagen sedan den gamla politbyrån avgått och ersatts med en ny, nerbantad."

10 november

Medier i väst rapporterar om att muren fallit under natten och att hundratusentals östberlinare under natten vandrat över till väst. Försöken under natten och morgonen att återgå till en kontrollerad begränsning av resandet misslyckas.

I Moskva uttalar sig utrikesminister Eduard Sjevardnaze för den internationella pressen. Han förklarar att det som sker i DDR är en angelägenhet för DDR:s ledning och folk, och han önskar dem lycka till. I DDR:s TV berättar inrikesminister Friedrich Dickel att medborgarna kan räkna med att de nya öppna gränserna kommer att bestå och att de därför inte behöver fatta några förhastade beslut om att lämna DDR.

Svenska Dagbladet skriver: "Snart finns inga kvar att reformera ... Kommunistpartiet i DDR har inte lång tid på sig att få folkets förtroende, kanske tre månader, kanske sex. Det säger den östtyska oppositionens nestor, författaren Stefan Heym, i en exklusiv intervju med SvD:s Richard Swartz."

Sydsvenskan rapporterar om östtyskar som besökt väst: "Fantastiskt! Äntligen får vi resa fritt! Det blev snabbt kö vid gränsövergången vid Friedrichstrasse i Östberlin på torsdagskvällen."

Samma tidning uttrycker också farhågor för konsekvenserna av murens fall. Under rubriken "Flykten till väst hotar sjukvården" skriver tidningen: "Chefläkaren är mycket orolig. Flykten till

väst måste stoppas. Men hur? Politikerna måste ordna det, det är inget jobb för oss läkare. Problemet måste åtgärdas från grunden och inte med kosmetika.”

Med rubriken ”DDR ställer till det i ett” skriver DN om effekterna av murens fall för svenska politiker: ”Den statliga försvarsutredningen under ledning av landshövding Carl-Johan Åberg har tvingats lägga om arbetsrutinerna den senaste tiden ... Nu visar det sig att tempot i utvecklingen i främst DDR den senaste tiden varit så rasande högt att utredningen inte hinner avsluta en bedömning förrän det är tid att göra en ny nästa dag. Vi suddar och skriver om, suddar och skriver om, säger en utsjasad utredare som nyss hunnit fram till att byta ut Honecker mot Egon Krenz.”

11 november

I Berlin öppnas helt nya gränsövergångar mellan öst och väst. DDR:s försvarsminister Kessler undersöker möjligheterna att sätta in två regementen för att utrymma området kring muren vid Brandenburger Tor. Helmut Kohl talar med Egon Krenz, Michail Gorbatjov och François Mitterrand om det uppkomna läget. För Michail Gorbatjov förklarar Kohl att Förbundsrepubliken inte har några planer på att destabilisera läget i DDR.

GP berättar den 11 november om rädslan för ett enat Tyskland: ”Omgivningen är som tidigare nämnts mindre entusiastisk. Västeuropéerna fruktar den ekonomiska dominans ett enat Tyskland skulle få i Europa och EG. Västtyskland har Västeuropas starkaste ekonomi och Östtyskland Östeuropas. Ett enat Tyskland skulle få omkring 80 miljoner invånare. Och skulle inte bara bli ekonomiskt starkast, utan också folkrikast i Europa. Trots det stelbenta system som fått andra öststaters ekonomi att knäa har östtyskarna lyckats upprätthålla östblockets högsta levnadsstandard. Kanske inget att skryta med i jämförelse med i-världens rika länder, men i en tabell över alla världens länder så hamnar DDR högt upp på skalan.”

Samma tidning skriver också om svenska regeringens reaktioner på murens fall. ”Sjevardnaze hävdar, enligt [Sten] Andersson, att ’vissa västtyska kretsar’ utnyttjar utvecklingen i DDR för att kräva en återförening. Finns det skäl för den oron är det allvarligt, sade Andersson som påpekade att Sovjet tillhör de länder som har erfarenhet av Tysklands expansionssträvanden under andra världskriget.”

Även ledaren i GP ser både möjligheter och risker med murens fall. Tidningen skriver: ”Det mönster som öppnar sig i Europas mitt är otydligt och svårt att förutsäga. Det kan sägas innehålla både möjligheter och risker.”

Även Svenska Dagbladet skriver om Sten Andersson och Sjevardnadze: "Vid en presskonferens förklarade Andersson att Sjevardnadze hade uttryckt en viss oro över att det finns kretsar i Västtyskland som kan utnyttja situationen för krav på ett återförenat Tyskland. Andersson kommenterade för egen del: Om regimen i DDR inte förstår signalerna nu kan det leda till instabilitet, men det tror jag inte kommer att hända."

Svenska Dagbladets ledare "Historisk dag" den 11 november är den artikel som i efterhand visar sig vara den mest insiktsfulla under denna period. Tidningen skriver: "På sikt kan frågan om tysk återförening komma att aktualiseras. Långt innan dess gäller det för ett reformerat icke-kommunistiskt Östtyskland att som självständig stat hävda sig ekonomiskt. Från att ha varit en skyddad verkstad måste DDR med en gentemot konkurrenter underlägsen teknik förvandlas till ett prestationssamhälle. Redan häri ligger oöverstigliga spänningar och risker."

Sydsvenskan berättar om internationella kommentarer till murens fall: "Många amerikanska bedömare betecknar nu ett enat Tyskland som oundvikligt; det är inte längre en fråga om, utan när och hur en återförening ska ske, konstaterar de." Samma tidning skriver i en ledare: "Men när DDR:s alla gränsövergångar på kvällen den 9 november 1989 öppnades för fri passage ut har utvecklingen nått en svindlande hastighet, som inga presidenter eller experter kunnat förutse."

12 november

En miljon DDR-medborgare besöker Västberlin. DDR:s försvarsminister Heinz Kessler meddelar i TV att den ständiga ordern att skjuta så kallade republikflyktingar nu är upphävt.

GP meddelar den 12 november att Sovjet räds tyskt enande: "Samtidigt som östtyskar strömmar genom Berlinmuren sitter regeringar i väst och i Sovjet och diskuterar konsekvenserna av ett närmande mellan de två tyska staterna ... Människor som blev offer för nazismen känner en stark oro, säger utrikesminister [Sten] Andersson."

Svenska Dagbladet skriver under rubriken "Varför starta på nytt i tält när vi har allt där hemma?", om östtyskar som väljer att stanna i DDR: "Snarare, tyckte några, skulle den nya friheten leda till att de som givit sig av nu kommer tillbaka. Fast visst behövs det mer av gärningar från makt-havarna för att visa deras goda vilja. 40 års misstro försvinner inte så lätt."
"

I en ledare i Svenska Dagbladet spekulerar tidningen om framtidens gränser i Europa: "Om vi blott drar ut trenden kommer gränshindren mot Västeuropa om några år att vara mindre för östtyska än för svenska medborgare."

Svenska Dagbladet intervjuar samma dag Finlands statsminister som menar att stegvisa reformer är bäst i Östeuropa: "Alternativet till det ekonomiska system som nu råder i Östeuropa är inte att omedelbart försöka införa marknadsekonomi. Det gäller att reformera stegvis, annars uppstår kaos och anarki."

Sydsvenskan uppmärksammar att den svenska gränspolisen inte välkomnar DDR-medborgare som kommer till Trelleborg. Under rubriken "Svenskt visumtvång stoppar östtyskar" skriver tidningen: "I Berlin öppnas gränserna för alla östtyskar som vill besöka väst men i Trelleborg skickas östtyska besökare tillbaka igen om de saknar gällande visum. Vi måste följa reglerna förklarar polisassistent Elke Schröder, vars föräldrar flydde från Östtyskland 1955."

DN skriver om hur en västtysk expert ser på framtiden. Tidningen citerar Wilhelm Bruns, chef för DDR-avdelningen vid Friedrich Ebert-Stiftung som inte tror på återförening utan på en ekonomisk samverkan: "Inte anade vi att socialismen av DDR:s modell så snabbt skulle förpassas till historien, säger Bruns. Men Bruns hävdar också alltså, och många med honom, att allt detta inte innebär att en tysk återförening nu skulle stå för dörren. Begreppet återförening är menar han över huvud taget felaktigt och fixeringen vid den tanken är en återvändsgränd."

13 november

I Östberlin samlas folkammaren i tio timmar. Blockpartierna inom SED avslutar sitt samarbete med Kommunistpartiet och kräver fria och hemliga val. Hans Modrow utses till ny statsrådsordförande och får i uppdrag att bilda en ny regering. SED:s centralkommitté samlas för sitt sista möte.

GP rapporterar den 13 november om upprymdhet på DDR:s handelscentrum i Göteborg: "Nej, någon återförening blir det inte, säger direktör Berger. Under de 40 år som de båda tyska staterna existerat har förutsättningarna för människornas dagliga liv blivit så olika i de båda länderna. I väst är det vassa armbågar och materialism som gäller, hos oss i öst är det mjukare om än sämre ställt med det timliga."

I ledaren skriver GP samma dag om genombrottets följder. "Det ankommer på supermakts-presidenterna Bush och Gorbatsjov att i fredlig anda leta sig fram till samstämmighet om Europas öde och framtid."

Svenska Dagbladet menar att kraven på fria val är en tickande bomb: "Varje gång Krenz konfronteras med frågan om valen i maj har han svarat undvikande. Lamt hävdar han att han inte har intrycket att valen i DDR hittills varit 'ofria'."

I Sydsvenskan publicerar Lasse Sandström krönikan "Muren riven men ändå kvar", ett tema som håller än i dag. Han skriver att: "Muren är där för att skilja en nation från en annan nation. Det uppdraget gäller än. Muren är borta, men ändå där."

I ledaren skriver Sydsvenskan att Tyskland är en fråga för Europa: "Om utvecklingen i DDR fortsätter – en motreaktion kan ännu inte uteslutas – är det ofrånkomligt att de båda tyska staterna börjar växa samman genom ekonomiskt, folkligt och kulturellt utbyte. Men ett i formell nationell mening enat Tyskland är något som omvärlden, och då i synnerhet andra världskrigets segrarmakter, måste motsätta sig i generationer framåt."

DN rapporterar att var fjärde fick visum till väst: "På flera håll på den västtyska sidan bröt trafiken samman och kaotiska förhållanden uppstod. Men, rapporterades det också, det var ett glatt kaos, en form av folkfest."

14 november

DDR förbereder sig på att DDR-medborgare ska återvända hem men bara få anmäla sig som återvändare till DDR.

GP berättar den 14 november om Torsten och Andreas som inte ser en återförening som aktuell: "Både Torsten och Andreas vill ha bort kommunisternas maktmonopol i DDR, men de vill absolut inte ha ett västerländskt kapitalistiskt system i stället. Snarare en rättvisare socialism."

Även Sydsvenskan skriver om DDR-medborgare som inte vill lämna landet. "En opinionsundersökning visar att endast en tredjedel av östtyskarna vill ha en kapitalistisk ekonomi. En majoritet står för en fortsatt socialism. Speiche och Anke håller med. Vi tror inte den kapitalistiska vägen är något för oss. De flesta gillar den inte. Det är för mycket hårt materialistiskt tänkande. Vi gillar vår egen socialistiska demokratiska väg."

Svenska Dagbladet skriver att DDR-flyktingar får hjälp att återvända: "Sedan gränserna öppnades i förra veckan återvänder allt fler östtyskar till DDR. Många av de över sextiotusen som de senaste veckorna har flytt till Västtyskland ser på nytt en framtid i DDR, uppger det västtyska Röda korset."

DN meddelar att allt färre vill stanna i väst: "På måndagen bekräftades det vidare att allt färre DDR-besökare väljer att stanna kvar i Västtyskland. De som gör så beräknas till knappt en procent av det totala besöksantalet."

DN varnar samma dag också för att ett förenat Tyskland blir EG:s död. Tidningen skriver: "Samtidigt har EG-kommissionens ordförande Jacques Delors i fransk TV sagt att det finns en risk för att västtyskarna nu glömmer EG i sin iver att satsa på en tysk återförening. "Ett enat Tyskland vore döden för EG", säger förre president Valéry Giscard d'Estaing." Tidningen berättar vidare: "Som ledare för den konservativa oppositionen UDF krävde han att president Mitterrand omedelbart kallar in en extrasession med EG:s regeringschefer för att 'rädda det nuvarande EG från en tysk återförening'."

15 november

DDR:s statistikmyndighet meddelar att det från och med nu är slut med förskönande statistik.

GP skriver den 15 november om Margaret Thatchers reaktioner på händelserna i Tyskland: "Nu ser det ut som om Storbritannien skulle kunna liera sig med Västtyskland när det gäller att bromsa Frankrikes planer på en snabb monetär union."

Svenska Dagbladet berättar om DDR-medborgare som säger: "Vi åker aldrig tillbaka. Tänk om de stänger gränsen igen just då."

I Sydsvenskan kan man läsa om att den svenska gränspoliserna nu hittat en lösning för att kunna släppa in DDR-medborgare utan visum: "300 östtyskar blev de första sedan 1960-talet som utnyttjade den nya möjligheten att åka med färja från Sassnitz till Trelleborg. Knappt en tredjedel av dem blev också de första sedan 1930-talet att utan visum kunna gå i land på svensk mark."

DN rapporterar om utrikesminister Sten Andersson: "Samtidigt har han [Sten Andersson] betonat riskerna med en snabb återförening, eftersom det skulle kunna leda till att ett chauvinistiskt Tyskland återuppstår. Å andra sidan är han inte orolig för händelseutvecklingen, ty han tror inte på en snabb återförening, hette det på svenska ambassaden i Moskva."

16 november

SED:s generalsekreterare Egon Krenz varnar Förbundsrepubliken för att ta några som helst steg för att revidera gränserna i Europa.

Svenska Dagbladet publicerar den 16 november en intervju med en DDR-medborgare som stannar kvar i DDR: "Men tänk i alla fall, ett långtråkigt land har blivit högintressant, säger Günther Schubert stolt. Till och med Neues Deutschland är spännande."

Sydsvenskan varnar för en östtysk turistström: "Trots att medborgarna i DDR nu fritt får lämna landet har Sverige, som Sydsvenskan omtalade i går, inga planer på att avskaffa visumtvånget för östtyskar som vill hit."

17 november

DDR:s folkkommare väljer en ny regering under Hans Modrow. Denne förklarar sig villig att diskutera ett utvecklat samarbete med Förbundsrepubliken. Ett samarbete som även kan bekräftas i DDR:s grundlag.

I Svenska Dagbladet uttrycks den 17 november oro för att DDR säljs ut: "Den explosiva rese-utvecklingen sedan östtyskar fick rätt att besöka kapitalistiska länder har lett till en öppet uttalad oro för att DDR håller på att säljas ut."

Sydsvenskan konstaterar att invasionen från öst ger upphov till bekymmer i väst: "Men samtidigt – och i synnerhet här i Västberlin – börjar allt fler bekymrade röster nu höras. Anledningen är att DDR:s beslut förra fredagen att öppna gränserna västerut för Västberlins del inte bara inneburit glädje men också att ett berg av problem börjat avteckna sig och för att ett visst muller hörs ur folkdjupet. 'Så här kan det väl inte fortsätta!'"

Sydsvenskan beskriver samma dag verkligheten för de få som återvänder genom muren: "En tallrik grönsaksstuvning med kokt potatis och en natt i en ödlig förläggning omgärdad av murar och vakter. DDR ordnar inte fest för dem som valt att återvända från väst."

DN tar upp oviljan mot östflyktingar i väst: "Allt detta ger en bild av en närmast total harmoni. Och harmonin skulle säkerligen också förbli om 'bröderna' från den andra sidan efter sitt besök återvände hem. Detta är en förutsättning för en harmonisk relation."

Svenska Dagbladet konstaterar den 18 november att den västtyska DDR-yrans redan är på väg att avta: "Analytiker pekar på att den allmänna DDR-haussen nu är över."

DN berättar den 18 november om den franske presidentens syn på Tysklandsfrågan: "Naturligtvis vill han [Mitterrand] att Frankrikes roll i detta EG skall vara så stort som möjligt. Ett enat Tyskland med 80 miljoner invånare riskerar att bryta alla franska planer på ett överstatligt EU. Frans-männen är uppenbarligen mycket oroade över möjligheten att Västtyskland glömmet EG inför en eventuell återförening."

ANALYS

Så här 21 år efter murens fall är det svårt att förstå hur Sverige in i det sista accepterade förtryckarstaten DDR:s existens. DDR var vår närmsta granne i söder och vi hade ända till slutet omfattande affärsmässigt, kulturellt och politiskt utbyte med landet. Sverige agerade politiskt på ett sätt som gav DDR-regimen legitimitet, men DDR:s existens gav även Sverige möjlighet att agera på den världspolitiska scenen. Denna översiktliga genomgång av fyra borgerliga tidningars skildring av perioden före och efter murens fall visar att det var få, om ens någon, som insåg vidden av det som höll på att hända i DDR.

Det är möjligt att det finns en motsvarande förklaringsmodell för svenska medias förhållningssätt till DDR-diktaturen som den som Hubertus Knabe pekar på i sina studier: DDR var en faktor i stormaktskonflikten, DDR var straffet för Nazi-Tysklands brott mot mänskligheten och DDR fungerade som förebild respektive skräckexempel i den inrikespolitiska debatten i Tyskland. För Sveriges del kan minst två ytterligare förklaringar finnas: Sveriges internationella politiska ambitioner att företräda alliansfria stater och agera på en scen mellan supermakterna förutsatte DDR:s existens. I denna studie har vi inte granskat affärspressens bevakning av DDR, men svenska företag hade en gynnad ställning vilket kan ha påverkat även mediebildens.

En viktig förklaring till mediernas agerande är dock att DDR bedrev ett aktivt och framgångsrikt PR-arbete inte olik det företag och organisationer bedriver. Ett sådant arbete innehöll sannolikt omfattande kontakter med journalister med politisk samsyn, kontakter som kunde röra sig om betalda studieresor men även direkt kriminella metoder som hemliga agenter inom olika medier, utbetalning av skattefria mutor samt utpressning.

Till skillnad från listorna på svenska Stasispioner som fortfarande är hemligstämplade, går det att ta del av mediernas rapportering om DDR. Det finns få källor på Internet, men i universitets-bibliotekens samlingar finns det en historisk skatt att gräva upp. Inte minst förtjänar affärs-mediernas skildring av Sveriges unika möjligheter att göra affärer med DDR-diktaturen vidare studier.

REFERENSER

Abraham, Nils (2007), *Die politische Auslandsarbeit der DDR in Schweden : zur Public Diplomacy der DDR gegenüber Schweden nach der diplomatischen Anerkennung (1972–1989)*. Berlin: LIT Verlag.

Almgren, Birgitta (2009), *Inte bara Stasi : relationer Sverige–DDR 1949–1990*. Stockholm: Carlsson.

Andersson, Bo G & Andersson, Christoph (1993), *Die Akte Bofors : Stasidokumenter som avslöjar den svenska krutsmugglingen*. Stockholm: Europa reporter.

Brandt, Jens Christian (2004), "Festen vi missade". *Dagens Nyheter*, nätupplagan, 9 november, <www.dn.se/kultur-noje/festen-vi-missade-1.324329>.

Cederberg, Björn (2007), *Kamrat spion : om Sverige i Stasiarkiven*. Stockholm: Mormor.

Dalsjö, Robert (2006), *Life-line lost : the rise and fall of "neutral" Sweden's secret reserve option of wartime help from the west*. Stockholm: Santérus Academic Press.

Knabe, Hubertus (2001), *Der diskrete Charme der DDR : Stasi und Westmedien*. Berlin: Propyläen Verlag/Ullstein.

Sveriges Television(1986), "Rapport: 25 år efter murens tillkomst" Stockholm: Öppet arkiv, 13 augusti, <http://svtplay.se/v/1392888/oppet_arkiv/rapport__25_ar_efter_murens_tillkomst>.

BILAGA

Tidning	Datum	Rubrik
DN	2	Fler östtyskar till Prag
DN	3	Politiker i DDR rensas ut
DN	3	Östtyskland. Ledande politiker i stor utrensning
DN	3	Läget oroar Bonn
DN	5	Östtyskland öppnar gränsen
DN	5	Regimen legaliserar flyktväg. Fritt fram att lämna DDR
DN	5	500 000 tågade i Östberlin
DN	6	Östtysk flyktingkö växer
DN	6	Protest och flykt i DDR
DN	6	Tysk fred?
DN	6	Trots DDR:s reformlöften. Växande köer mot väst
DN	6	Ommöblering i partiet
DN	7	Hoppfullt steg över gränsen
DN	7	Kritik mot ny reslag
DN	7	Unga optimister västerut
DN	8	Regeringen i DDR avgår
DN	8	Efter protester och massflykt - DDR:s regering avgick
DN	8	Flyktingström oroar Bonn
DN	8	Bush om DDR: Krenz ingen hårding
DN	9	Gubbarna gick i DDR
DN	9	Fullständig lycka i väst
DN	9	Östtysk överlevnadskamp
DN	9	DDR. Ny generation i politbyrån
DN	9	Ökat stöd vid fria val
DN	9	Brådska kan vålla felsteg
DN	9	DDR-flyktingarna lämnade precis allt. "Världen har öppnat sig för oss"
DN	10	Berlinmuren faller
DN	10	DDR öppnar gränserna
DN	10	Gränskontroll stormades
DN	10	DDR öppnar muren
DN	10	Gränsen stormades
DN	10	Sovjet om DDR: Socialismen renoveras
DN	10	DDR ställer till det i ett
DN	11	Glädjerus i det öppna Berlin
DN	11	Nya gränsövergångar i muren Fria val I DDR
DN	11	I dag är vi alla Berlinare
DN	11	CK-möte i Östberlin Skakad ledning lovar fria val
DN	11	Soldater gör hål i muren
DN	11	"En demokratisk revolution i DDR"
DN	11	Polenresa avbröts Kohl vill möta Krenz
DN	11	Den underbara natten i Berlin
DN	11	Berlin – konflikternas stad
DN	12	Fredlig invasion genom muren
DN	12	Krenz och Kohl möts inom kort
DN	12	"Förenat Tyskland en fara"
DN	12	DDR:s ambassadör sänder blandade tankar hem: Utvecklingen är glädjande
DN	12	Nya öppningar i Berlinmuren Nära en miljon i fredlig invasion
DN	12	Välkomstpengarna tog slut
DN	12	Västtysk expert om framtiden: Samarbete utan återförening

DN	12	Ändrad OLÄSLIG för parti OLÄSLIG
DN	12	Dagbok från en historisk vecka i DDR Nu är det lätt att prata med alla
DN	13	Storföretagen i kö till DDR
DN	13	De universella värdena
DN	13	Reformer i öst ger svenska professorer hopp: DDR var på väg att kantra
DN	13	Söndag utan Berlinmuren Var fjärde fick visum till väst
DN	13	Borgmästarna möttes
DN	13	Kongress redan i år
DN	13	Glädjens folkfest i Lübeck
DN	13	Västtysk industri beredd på DDR-öppning Tyskland blir EG-jätte
DN	13	Experter i London försiktiga. Tysk enhet dröjer
DN	13	"Genidrag öppna muren"
DN	13	"DDR:s folk avgör återförening"
DN	14	"Den tyska frågan". Mitterand kallar till toppmöte
DN	14	Västtyskland. Allt färre vill stanna i väst
DN	14	Modrow premiärminister
DN	14	Frankrike "Förenat Tyskland EG:s död"
DN	14	En dröm för journalister
DN	14	"Återförening inte aktuellt"
DN	14	"EG bör stödja demokratier"
DN	15	Tyskrädslan och folkviljan
DN	15	Tyskrädslan och folkviljan
DN	15	Modrow söker bred DDR-koalition
DN	15	USA-DDR. Oro för Natos framtida roll
DN	15	Efter händelserna i öst. Sverige omprövar politiken
DN	16	"Kalla kriget är förbi"
DN	16	Västtysk talesman om neutraliteten Sveriges ställning försvagas
DN	16	Gorbatjov stöder utvecklingen i DDR Reformerna utan återvändo
DN	16	DDR Krenz utan folkets stöd
DN	16	Klartecken från Kreml
DN	17	DDR Färre från partiet i nya regeringen
DN	17	Fria val krav för västtyskt stöd
DN	17	Ovilja mot östflyktingar
DN	18	Ny regering i DDR
DN	18	Olof Lagercrantz om hålet i järnridån Minns Tyskland
DN	18	DDR:s nya regering. Modrow lovar skapa rättsstat
DN	18	"Sinatradoktrinen" ersätter begravd Brezjnevdoktrin. Militära ingripanden inte längre troliga
Tidning	Datum	Rubrik
GP	12	Sovjet räds tyskt enande
GP	12	Festen fick ett hastigt slut
GP	12	En miljon västbesök
GP	12	Allt var gratis, gratis, gratis
GP	12	Notiser
GP	12	Den vilda huggsexan om betongmuren
GP	12	Hela Berlin bara dansar och ler
GP	12	Utvecklingen glider Gorbatjov ur händerna
GP	13	Var fjärde östtysk till väst
GP	13	Genombrottets följder
GP	13	Riskabelt synsätt (S)
GP	13	Berlins forna centrum åter fritt
GP	13	Kriskongressen utlyst
GP	13	Västtyska mynt slut
GP	13	Folkfest vid bloddränkt murdel
GP	13	Upprymdhet på handelscentrum

GP	14	Åter vardag i öst
GP	14	Ny östtysk komet
GP	14	Hemlig omröstning och fri debatt
GP	14	Visum för en tredjedel
GP	14	Modrow premiärminister efter historiskt parlamentsmöte Hemlig omröstning och fri debatt
GP	14	DDR var timmar från blodbad
GP	14	Nytt tåg i Leipzig
GP	14	Torsten och Andreas åter på jobbet Återförening inte aktuell
GP	14	Sverige inför snabbvisit
GP	15	DDR:s exempel sprider sig. Tjecker får resa fritt
GP	15	Nytt forum vill bromsa processen
GP	15	Kohl i Polen. Respekterar västgräns
GP	15	Thatcher stärkt av öst-reformen
GP	15	Gränssoldater utskickade
GP	15	Modrow talar om koalition
Tidning	Datum	Rubrik
SDS	2	Krenz vill hitta egen väg
SDS	3	Lavin av reformkrav kan fälla Krenz
SDS	3	Krenz besöker Polen
SDS	3	Fackbas avgick
SDS	5	Östberlin låter alla resa
SDS	5	Fritt fram för resor till väst
SDS	5	Halv miljon krävde reformer
SDS	6	Östtyskar tror inte på Krenz 14 000 till väst i helgen
SDS	6	För sent för löften om reformer
SDS	6	Långa köer vid öppen gräns
SDS	6	"Politbyrå borde avgå"
SDS	7	Östberlin klarar inte kraven Protesterna växer trots ny reselag
SDS	7	Låtsastyskland
SDS	7	Kyligt mottagande av ny utreselag
SDS	7	Fortsatta jätteprotester
SDS	8	"DDR-styrets avgång inte nog"
SDS	8	Regeringen avgick
SDS	8	Bonn börjar tappa kontrollen
SDS	9	Hoppet tänds i Östberlin På väg mot fria val
SDS	9	Fria händer, fria fötter
SDS	9	Krenz nya giv ändrar vallag
SDS	9	Kohl ökar stödet om fria val hålls
SDS	9	"Ge de nya en chans"
SDS	10	Långa köer vid gränsstationerna Nu öppnas Berlinmuren
SDS	10	Gränsen
SDS	10	Flykten till väst hotar sjukvården
SDS	10	Muren öppnas
SDS	10	Testade friheten direkt
SDS	11	Nu rivs muren!
SDS	11	Låt dem komma till Berlin
SDS	11	Långa diskussioner om DDR
SDS	11	Jubel utan gräns i Berlin
SDS	11	Muren rivs!
SDS	11	Fick se ananas på tioårsdagen
SDS	11	"Återförening oundviklig"
SDS	11	Kohl vill träffa Krenz
SDS	11	Kommentarer i korthet
SDS	11	Chockartat uppvaknande 13 augusti 1961 Berlins hjärta delades

SDS	12	En miljon gick över gränsen
SDS	12	Östtyskar släpps inte in i Sverige
SDS	12	Imperiets sista dagar
SDS	12	En tredjedel av östberlinarna till Västberlin, men... Vilka priser! Sa Horst från DDR
SDS	12	Gorbatjov stöder öppning
SDS	12	Pengarna slut i öst
SDS	12	Nära en miljon tittade in
SDS	12	"Återförening en återvändsgränd"
SDS	12	Så vill partiet forma DDR
SDS	12	Svenskt visumtvång stoppar Östtyskar
SDS	13	Redan stämpeln i ID-kortet ger frihets känsla Alla vill se väst
SDS	13	Tyskland, en fråga för Europa
SDS	13	Köerna till väst tar aldrig slut
SDS	13	Lundaprofessor avvisar återförening. Ekonomiskt närmande troligt
SDS	13	Folkfesten fortsätter i glatt kaos
SDS	13	Extrakongress snabbinkallas
SDS	13	Varning till Kohl
SDS	13	Berlins hjärta åter öppet
SDS	13	Muren riven men ändå kvar
SDS	14	Modrow östtysk Gorbatjov
SDS	14	En östtysk Gorbatjov?
SDS	14	Modrow bildar regering
SDS	14	Oenighet i förvirrat Bonn
SDS	14	"Kapitalismen är inget för oss"
SDS	14	Östtyskar får turista i Sverige
SDS	14	Wolf Biermann fick inte komma
SDS	14	EG-möte snabbinkallas
SDS	15	Östtyskar besökte Trelleborg. Sverigedrom blev sann
SDS	15	Den sista stolpen
SDS	15	Trelleborg öppnades mot söder. Hundra östtyskar kom
SDS	15	Visumkrav kvarstår
SDS	15	Gränssoldat hoppas: Våldet slut
SDS	15	Tusentals återvänder
SDS	16	Larm inför östtysk turistström
SDS	16	"Exportera inte kapitalism"
SDS	16	Ingen utförsäljning i DDR
SDS	17	Få återvänder genom muren
SDS	17	Våra utrikes fadäser
SDS	17	"Hjälp till att riva muren"
SDS	17	Återvänder med tvekan
SDS	17	Folkets frihet Bonns stöd villkor
SDS	17	Småpartier får mer makt
SDS	18	Första DDR-flyktingen här
SDS	18	Modrow lovar fler reformer
SDS	18	Östtyskar invaderar väst igen
Tidning	Datum	Rubrik
SvD	2	DDR-ledaren Krenz hos Gorbatjov i Moskva: Reformpaket i nästa vecka
SvD	2	Mäktig fackbas tvingas avgå
SvD	3	Östtysk metallbas tvingades gå
SvD	5	DDR tillåter fri utvandring till väst
SvD	5	Miljon i fredlig DDR-protest
SvD	5	Krenz lovar reformer
SvD	5	7 000 i ny flyktingström
SvD	6	Ingen tvekan vid öppen gräns

SvD	6	"Frihet nu – inte när vi är gamla"
SvD	7	Om alla lämnar DDR finns inget att reformera
SvD	7	Bonn vill inte välja mellan EG och DDR
SvD	8	Möte om ändring i DDR-topp
SvD	9	Skriften på muren
SvD	9	Reformman i DDR-topp
SvD	9	Känd reformvän invald
SvD	9	Ingen kommentar i Moskva
SvD	9	"Risk att DDR skyndar för fort"
SvD	10	"Snart finns inga kvar i DDR att reformera för"
SvD	10	Honecker kläms till av Krenz
SvD	10	"DDR:s kommunistparti är på flykt undan folket"
SvD	10	Honecker fick kritik av Krenz
SvD	10	DDR öppnar muren mellan öst och väst
SvD	11	Jubel, fest och förväntan i Berlin Skammens mur rivs ner
SvD	11	Fest och förväntan – och snart också fria val Berlinmuren har börjat rivas
SvD	11	Historisk dag
SvD	11	Tysk-tysk folkfest vid Berlinmuren
SvD	11	Honeckermän utresande
SvD	11	Varje land bestämmer självt
SvD	11	Kohl avbryter Polenvisit
SvD	11	Total överraskning för Bush
SvD	11	Skammens mur rämnar
SvD	11	Sten Andersson om DDR: Beakta frihetslängtan
SvD	11	En månads omvälvning
SvD	11	EG söker kontakt med Östberlin
SvD	11	Kommentarer i korthet
SvD	12	Milslånga köer vid gränsen
SvD	12	Den svenska identiteten
SvD	12	Finlands statsminister i SvD-intervju: Stegvisa reformer bäst i Östeuropa
SvD	12	"Varför starta på nytt i tält när vi har allt där hemma?"
SvD	12	Kohl möter Krenz i år
SvD	12	Enat Tyskland oroar Moskva
SvD	12	Krenz spelar sin sista trumf
SvD	12	Dödstrött Krenz ler och svarar SvD – Alla återvände hit
SvD	12	Sverige väntar med besöksvisa
SvD	13	Europa lovprisar öppnandet
SvD	13	Tio nya portar öppnas i muren
SvD	13	DDR-topp tvingas hålla extrakongress
SvD	13	Kraven på fria val en tickande bomb
SvD	13	Bonn kräver fria val för bistånd till DDR
SvD	13	"Allvarliga fel har begåtts"
SvD	14	Flyktingvåg tillbaka till öst
SvD	14	DDR-flyktingar får hjälp att återvända
SvD	14	Icke-kommunist vald till talman
SvD	14	På gott och ont
SvD	14	Vibrationer från Leipzig rev muren
SvD	14	Reformkommunist tar över i DDR.
SvD	14	Mitterrand begär EG-möte om DDR
SvD	15	"Vi åker aldrig tillbaka"
SvD	15	Omvändelsens tid i Östberlin
SvD	15	Öst synar väst
SvD	15	Nordiska rådet i Mariehamn Berlinmurens fall hörs till Åland
SvD	15	Lugnet åter över Berlin
SvD	15	Gorbatjov vill tysta ner tyska frågan

SvD	15	Nu har Daniels lämnat allt
SvD	16	Flykt förvånar grannen i öst
SvD	16	Världspressen på första parkett i Berlin Väntan på murbräckorna
SvD	16	"Svensk östpolitik måste omvärderas"
SvD	16	Riven mur kan försena EG-avtal
SvD	16	"om ett år vet vi hur det har gått"
SvD	17	Hans Modrows nya regering i DDR Småpartierna starkare
SvD	17	Oro för att DDR "säljs ut"
SvD	17	Ekonomi mot katastrof
SvD	17	Tysklands enhet växer underifrån
SvD	18	DDR får sin första koalitionsregering. Småpartier får dela på makten. Gamla stalinister rensas ut
SvD	18	Tre miljoner till väst
SvD	18	Västtysk DDR-yrå redan på väg avta
SvD	18	Johnson tackar Honecker